

ТОВЛАМАЧИЛИК ЖИНОЯТИ БЎЙИЧА ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЎТКАЗИШ ВА УНИ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

*Йўлдошев Умиджон Холмурза ўгли
Ўзбекистон Республикаси ИИБ
Академияси 318 гуруҳ курсанти*

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақола орқали муаллиф товламачилик жинояти бўйича терговга қадар текширув ўтказиш хусусиятлари, профилактика инспектори томонидан амалга ошириши лозим бўлган ишлар рўйхатини ва товламачилик жиноятининг профилактикаси юзасидан ўз фикр мулохазаларини билдириб ўтган.

Калит сўзлар: *Ҳуқуқбузарлик, Ҳуқуқбузарликлар профиликтикаси, терговга қадар текширув ўтказиш, жиноят ишини қўзғатиш, тайёрланаётган ёки содир этилган жиноятлар.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор высказал свое мнение об особенностях досудебного расследования преступления о вымогательстве, перечне задач, которые должен выполнять инспектор по профилактике, предупреждению преступления о вымогательстве.

Ключевые слова: *Преступление, предупреждение преступлений, доследственное расследование, возбуждение уголовного дела, готовящиеся или совершаемые преступления.*

ANNOTATION

Through this article, the author has expressed his opinion on the features of pre-trial investigation of extortion crime, the list of tasks to be performed by the prevention inspector, and the prevention of extortion crime.

Key words: *Crime, Prevention of crimes, pre-investigation investigation, initiation of a criminal case, crimes being prepared or committed.*

Терговга қадар текширув жиноят процессининг бирламчи босқичи бўлиб, унда жиноятлар тўғрисидаги ариза, хабар ва бошқа маълумотлар текширилиши ва жиноят ишини қўзғатиш ёки қўзғатмаслик масаласи ҳал этилади. Ушбу босқичда жиноий қилмиш натижасида жабрланган фуқароларнинг қонуний манфаатларини муҳофаза қилишни амалга ошириш жараёни бошланади. Жиноят процессида терговга қадар текширув босқичининг қонунийлиги инсон ҳуқуқларини муҳофаза этиш билан узвий алоқадордир. Жиноят ишини қўзғатиш, инсон категорияси нуқтаи-назаридан, қанчалик адолатли кечса, ҳуқуқий давлат

барқарорлиги ҳам шу қадар ривож топади. Бунга эришмоқ учун эса, жиноят жараёнида қонунийлик принципининг изчил таъминланиши талаб этилади.¹

Терговга қадар текширув серкиррали тушунча бўлиб, уни амалга ошириш жараёнида жиноят ишини қўзғатиш, уни қўзғатишни рад этиш масалалари ҳал этилади²

Товламачилик жинояти юзасидан терговга қадар текширув тўпланган материаллар юзасидан жиноий қилмиш мавжудлиги ёки йўқлигини аниқлашга йўналтирилган тергов ҳаракатларини амалга оширишнинг ҳуқуқий асоси бўлиб ҳисобланади. У дастлаб жиноят-процессуал институт сифатида намоён бўлади, яъни товламачилик жиноят иши қўзғатилиши ҳақидаги масаланинг ечилиши тартибини белгиловчи процессуал меъёрлар йиғиндисини ташкил қилади. Ҳуқуқий адабиётларда келтирилганидек, терговга қадар текширув босқичи жиноят процессининг мустақил институти ҳисобланади ва умумэтироф этилган. Шундан келиб чиққан ҳолда унга ҳам жиноят процессининг барча хусусиятлари хос деган хулосага келиш мумкин. Ушбу босқичнинг ҳам ўзига хос мустақил процессуал вазифалари мавжуд. Маълумки, терговга қадар текширув босқичидаги процессуал фаолият Жиноят-процессуал кодекси (ЖПК)да белгилаб қўйилган мансабдор шахс (суриштирувчи, терговчи ва прокурор)лар томонидан амалга оширилади ҳамда мазкур жараён белгиланган шароитларда ҳамда махсус процессуал шаклларда юритилади.

Товламачилик жиноятида бўйича жиноят процессининг ушбу босқичи келиб тушган ариза, хабар ёки шикоят бўйича тўпланган материаллар юзасидан кейинчалик амалга ошириладиган ҳаракатларнинг йўналишини белгиловчи аниқ процессуал қарор билан яқунланади. Товламачилик жиноят ишини қўзғатиш ҳақидаги масаланинг ечими дастлабки терговнинг умумий вазифаларини бажаришга хизмат қилади. Ўз навбатида, бу босқичда жиноят-процессуал қонун ҳужжатларининг вазифалари, яъни жиноятларни тез ва тўлиқ очиш, жиноят содир этган ҳар бир шахс жавобгарликка тортилиши ва унга нисбатан суднинг одилона ҳукми чиқарилиши учун айбдорларни фош этиш ҳамда қонуннинг тўғри татбиқ этилишини таъминлаш ва амалга оширилишини алоҳида таъкидлаш керак.

Шунингдек, товламачилик жинотида дастлабки терговда терговга қадар текширув босқичи процессуал қарор қабул қилиш, тегишли ҳужжатларни кўриб чиқиш, баъзи пайтларда эса жиноят ҳақидаги дастлабки материалларда келтирилган сабабнинг қонунийлиги ва жиноят ишини қўзғатиш учун асосларнинг

¹ Қаранг: *Ўразаев Ш.З.* Қонун устунлигини таъминлаш – ҳуқуқий давлатнинг асосий тамойили // *Ҳуқуқ – Право – Law.* – 2001. – № 3 (15). – Б. 82–85.

² Қаранг: *Юридик энциклопедия / Юридик фанлар доктори, профессор У.Таджихановнинг умумий таҳририда.* – Т., 2001. – Б. 156–157.

етарлилигини аниқлаш мақсадида зарур ва етарли хабарлар билан тўлдирилиши каби аниқ процессуал вазифаларга эга.

Товламачилик жиноятида терговга қадар текширув босқичида суриштирув ва тергов органлари, прокурор иш юритувидаги жиноят ишлари бўйича ишни бошлаш учун қонунда белгиланган шартлар мавжудлигини текширади ҳамда жиноятнинг олдини олиш, содир этилишини тўхтатиш, шунингдек унинг изларини белгиланган процессуал шаклда сақлаш ва мустаҳкамлашнинг тезкор чораларини қабул қилади.

Терговга қадар текширув босқичининг моҳияти прокурор, терговчи ёки суриштирув органининг жиноят аломатлари (таркиби)ни аниқлаганда тегишли жиноят ишини қўзғатиш тўғрисидаги процессуал қарорни қабул қилиши билан боғлиқ процессуал иш жараёнидан иборатдир.

Товламачилик жиноятининг аломатлари етарли бўлмаганида ёки жиноят таркиби аниқланмаганда жиноят ишини қўзғатиш рад қилинади. Ушбу босқичнинг моҳияти ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тушган ариза ва хабарлар юзасидан тегишли процессуал қарорни қабул қилгунларига қадар, у бўйича кўриб чиқиладиган процессуал масалаларни ҳал этиш билан боғлиқ фаолият бўлиб, буларга қуйидаги ҳал этиладиган масалалар тегишли:

- тайёрланаётган ёки содир этилган жиноятлар ҳақидаги хабар жиноят ишини қўзғатишга сабаб бўладими;
- товламачилик жиноят, унинг белгилари ҳақидаги хабарлардан олинган маълумотлар далилларга асосланганми;
- мазкур жиноят Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг қайси моддасига тегишли;
- олинган маълумотлар далилларга асосланганми;
- жиноят содир этилган жойни қўздан кечириш керакми;
- дастлабки текширув зарурати борми, бўлса қандай текширув ишлари (ҳаракатлари)ни ўтказиш керак;
- орган ёки мансабдор шахс жиноят ишини қўзғатиш масаласини ечиш ҳуқуқига эгами ёки уни терговга тегишлигига қараб юбориш керакми;
- жиноят ишини қўзғатишга қаршилиқ қиладиган ҳолатлар мавжудми;
- жиноят иши материалларида маъмурий, интизомий чоралар қўллаш билан жиноят ишини қўзғатишни рад қилиш асослари йўқми;
- жиноят ишини қўзғатишда суриштирув ва дастлабки терговни ким олиб бориш керак;
- арз қилувчи ва хусусий айблов томонидан жиноят иши қўзғатиш илтимоси, шикоят берилганда, яраштириш учун судья томонидан қандай чоралар кўрилиши мумкин;

– жиноятнинг олдини олиш ва тўхтатиш, жиноят изларини мустаҳкамлаш ва сақлаш учун қандай чоралар кўрилиши керак.

Ушбу масалаларнинг кўрилиши муносабати билан, товламачилик жиноят ишини қўзғатиш ёки уни қўзғатишни рад қилиш ҳақидаги қарор чиқаришга қадар, қуйидаги бир қатор процессуал ҳужжатлар тузилиши керак, жумладан:

– арз қилувчи имзоси қўйилган, била туриб ёлғон хабар берганлик учун жиноий жавобгарликка тортилиши тўғрисида огоҳлантириш мавжуд ариза (агар ариза оғзаки равишда олинса, тегишли баённома ҳам);

– айбига иқдор бўлиш ҳақидаги ариза баённомаси;

– муассаса, корхона ва ташкилотларга юбориладиган сўровномалар;

– дастлабки тергов мобайнида фуқаролардан олинадиган тушунтиришлар;

– дастлабки тергов мобайнида оператив-қидирув чораларини кўриш зарурати ҳақида терговчи ёки прокурорнинг суриштирув органига ҳамкорлик асосларида (ЖПК 347-модда) берган процессуал топшириғи;

– тегишли экспертизаларни тайинлаш тўғрисида қарор;

– материалларни терговга ва судга тегишлигига қараб юбориш тўғрисида қарор.

– жиноят содир бўлган жойни кўздан кечириш баённомаси.

Шундай қилиб, товламачилик жиноятида терговга қадар текширув босқичида айрим жиноят-процессуал ҳаракатлар, қатор процессуал ҳужжатлар расмийлаштирилади ва жиноят ҳақида арз қилган шахс (фуқаролар, корхоналар, муассасалар, ташкилот)лар дастлабки терговни амалга оширувчи терговчи, прокурор, ёки судья (суриштирув жараёнида суриштирув органларининг), шунингдек жамоатчилик вакиллари каби дастлабки терговнинг ва жиноят ишини юритишда иштирок этувчи процесс қатнашчиларининг вужудга келиши ҳам мазкур жиноят-процессуал муносабатлар жараёнида пайдо бўлади.

Шунинг учун ҳам дастлабки тергов жараёнида терговга қадар текширув босқичининг аҳамияти жуда муҳим бўлиб, қонуний асосларда қўзғатилган ҳар бир жиноят иши дастлабки терговнинг тўлиқлигини таъминлайди ҳамда дастлабки терговда инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг қонуний кафолати бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўразаев Ш.З. Қонун устунлигини таъминлаш – ҳуқуқий давлатнинг асосий тамойили // Ҳуқуқ – Право – Law. – 2001. – № 3 (15). – Б. 82–85.
2. Икрамов Ш.Т. Милиция таянч пунктлари негизида ҳамкорликни ташкил этиш ва бошқариш: Ўқув-амалий қўлланма / Ш.Т.Икрамов, М.З.Зиёдуллаев. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2013. – 212 б. 37
3. Юридик энциклопедия / Юридик фанлар доктори, профессор У.Таджихановнинг умумий таҳририда. – Т., 2001. – Б. 156–157.